

**SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KAR
SZEGED**

A VI. pancsen láma szerepe a korabeli Tibet bel – és külpolitikájában

Készítette: Tóth Judit   EHA kód: TOJPAAB.SZE

Szak: szabadbölcészet

vallástudomány szakirány

Témavezető: Dr. Porció Tibor

Egyetemi adjunktus

2009.

Tartalomjegyzék:

<u>I. Bevezetés</u>	
I. 1. Előszó.....	3.
<u>II. A Mandzsu Birodalom illetve a Csing Dinasztia kapcsolata Tibettel.....</u>	4.
<u>III. A dalai lámák.....</u>	6.
III. 1. Intézménye.....	6.
III. 2. A VII. dalai láma.....	7.
III. 3. A VIII. dalai láma.....	9.
<u>IV. A pancsen lámák.....</u>	11.
IV. 1. Intézménye.....	11.
<u>V. A VI. pancsen láma.....</u>	13.
V. 1. A VI. pancsen láma megtalálása és beiktatása	13.
<u>VI. A VI. pancsen láma munkássága.....</u>	15.
VI.1. Kapcsolata a VII. és VIII. dalai lámákkal.....	15.
VI. 2. Kapcsolata a külföldi hatalmakkal.....	17.
VI. 2.1. Kapcsolata az angolokkal és George Bogleval.....	17.
VI. 2.2. Kapcsolata a mandzsu – kínai császárral, Gaozong uralkodóval.....	19.
<u>VII. Befejezés</u>	
VII. 1. Utószó.....	25.
Bibliográfia.....	26.

I. Bevezetés

I. 1. Előszó

A kínai források gyakran hivatkoznak arra, hogy Tibet mindig is a Kínai Birodalom részét képezte és ezen álláspont mellett a mai napig kitartanak. Dolgozatomban eme problémát próbálom körüljárni és a különböző források – kínai, tibeti és nyugati – mentén bemutatni az eltérő aspektusokat és a különböző állásfoglalásokat. Munkám központi figurája a VI. pancsen láma, aki Tibet egyik legmeghatározóbb politikai és spirituális vallási vezetője, akire azért esett a választásom, mert az ő korában nagyon jól megfigyelhető a probléma és az álláspontok ütközése, ugyanis Tibet ekkor került először kapcsolatba az angolokkal és a mandzsu – kínai hatalom is ekkor érte el erejének csúcspontját az országban. Dolgozatomnak nem az a célja, hogy állást foglaljak, illetve elköteleződjek egyik vagy másik oldal mellett illetőleg ellen. A szándékom mindössze annyi, hogy eme források alapján bemutassam az akkori helyzetet Palden Yeshe (VI. pancsen láma) vallási és politikai tevékenysége vonalán.

Ahhoz, hogy teljesen világosan érthető legyen a szituáció, szót kell ejtenem a mandzsuokról és a Csing dinasztiáról és hogy miként is kerültek kapcsolatba Tibettel. Mindemellett természetesen meg kell említeni a pancsen kortársait is, mint a VII. és VIII. dalai lámát és Gaozong uralkodót, aki a mandzsu – kínai birodalom egyik meghatározó császára volt, valamint a pancsen velük való kapcsolatát, továbbá az angolok megjelenését Tibetben és a pancsen George Boglehoz való viszonyát.

II. A Mandzsu Birodalom illetve a Csing Dinasztia kapcsolata Tibettel

A mandzsuk nomád népek voltak, a dzsüresik kései utódai, a belső-ázsiai népvándorlási hullám utolsó nagy népe, akik először saját államot alapítottak Mandzsúriában, majd 1616-tól hadjáratokba kezdenek területeik bővítése érdekében és nagyon hamar, alig 100 év alatt egyesítették Kínát és a mongol fejedelemségeket, kiterjesztve uralmukat Tibet egy részére is. Nurhacsi¹ 1616-ban egyesítette a mandzsu törzseket és jól szervezett államot hozott létre Mandzsúriában.

1636-ban a dinasztia felvette a Csing (tisza) nevet és hamarosan támadást indítottak Kína ellen, amit ekkor a *Ming dinasztia*² vezetett. Könnyedséget jelentett számukra, hogy a belső harcok és a parasztfelkelések már meggyengítették az államot így a mandzsuk viszonylag könnyen nyomultak be az országba és üzték el az akkori hatalom képviselőit. 1683-ra már az egész ország az uralmuk alá került és Pekinget tették fővárossá. Az elkövetkezendő években gyorsan megszilárdították hatalmukat. A mandzsuk hamar konszolidálódtak a kínai néppel és államszervezettel valamint hallgatóságos kiegyezés jött létre köztük és a magas rangú kínaiak között. Meghagyták a Ming Dinasztia kori közigazgatási rendszert ahol a kínai hivatalnokok nagy részét is megtartották mivel az eddig is nagyon jól működött, nem akartak változtatni rajta. Támogatták a kínai kultúrát, megtanulták a nyelvüket, bár bevezettek néhány rendelkezést, hogy megmutassák mégis ők a birodalom urai pl. kötelezővé tették a jellegzetes *mandzsu hajviseletet*³ valamint tiltották a vegyes házasságot. Az új hatalom gyors megszilárdításában az is közre játszott, hogy a Csing uralkodók rendkívül műveltek és tehetséges politikusok voltak, akik közül többen hosszú ideig uralkodtak. Ez a kapcsolat mindkét fél számára kedvező volt: a mandzsuknak, mert kaptak egy jól működő államszervezetet és egy magas szintű kultúrát (amit később nagyban támogattak) a kínaiaknak pedig kényelmes volt, mert az új dinasztia békét és gazdasági biztonságot hozott számukra.

A mandzsuk először 1709-ben küldtek császári követet Lhászába, aki minden idők első ott lakó külföldi képviselője lett. Ebben az időszakban egy laza függőségi viszony jellemezte a Tibet – mandzsu kapcsolatot. A mandzsuk megszabadították a tibetieket a

---

¹ (1559-1626). A mandzsu birodalom megalapítója.

² Lásd bővebben itt: <http://hungarian.cri.cn/chinaabc/chapter14/chapter140110.htm>

³ Oldalt borotvált, középen copfba font hajviselet.

dzungároktól⁴ ám nem szándékoztak hosszú ideig Tibetben maradni, nem volt érdekük az ország teljes bekebelezése, csak, mint ütköző és védő államként tekintettek rájuk a dzsungárokkal folytatott harcban.

Tényleges politikai hatalomra csak 1720. után tettek szert Tibetben, de ekkor hihetetlen módon megerősödtek. Itt azonban meg kell említenem még egy tényezőt, amit maga a XIV. dalai láma mondott Thomas Lairdnek, miszerint nem feltétlenül a mandzsuk voltak erőszakosak, hanem a tibeti népnek is ugyanolyan fontos szerepe van a kialakult helyzetben. A tibeti belviszályok határozottan hozzájárultak a mandzsuk megerősödéséhez valamint jelentősek voltak még a nagy V. dalai láma halála utáni zűrzavarok is. Erről a korszakról érdekes elméletek láttak napvilágot, amik szerint a soron következő lámákat a régensek megmérgezték, általában a mandzsu császár jóváhagyásával, mivel a császárok is szívesebben láttak volna Tibet élén egy bábként mozgatható figurát, mint egy karizmatikus, spirituális vezetőt. Eme álláspontot sokan cáfolják, többek között a jelenlegi dalai is, hiszen nincsenek bizonyítékok az elmélet alátámasztására. (Laird, Tibet története 2007. 206. o.)

---

⁴ Mongol törzs.

III. A dalai lámák

Ebben a fejezetben a dalai lámák intézményét és a titulus kialakulását szeretném bemutatni, valamint ejtenék pár szót a VII. és VIII. dalai lámákról, akik a VI. pancsen kortársai és befolyással voltak a pancsen életére és munkásságára egyaránt.

III. 1 Intézménye

A dalai láma egy személyben Tibet vallási és politikai vezetője is. A dalai lámák a Drepung kolostor harmadik legbefolyásosabb szerzetesei. A titulust nem önmaguk találták ki és nem is egy, a buddhizmuson belüli tisztség, de még nem is a tibeti vezető rétegektől származik, hanem a központi kormány uralkodója adományozta a vezető szerzeteseknek. A Ming dinasztia idején ugyanis a buddhizmus nagyon elterjedt nem csak Tibetben, hanem a kínai területeken is. Ekkor még többféle szerzetesrend képviseltette magát, amik közül az idő múlásával a *Gelug*⁵ rend emelkedett ki és eme iskola gyűjtötte maga köré a legtöbb szerzetest. Mindez a népszerűség *Tsongkapa*⁶ reformjainak volt köszönhető. Intézkedéseiben lefektette a Gelug rend teoretikai alapjait. Előírta a buddhista hívőknek, hogy a legfontosabb a Sakyamuni Buddha tisztelete, aki a vallás „alapítója” valamint emellett nagy hangsúlyt kell fektetni a szútrák tanulmányozására, a *Tripitaka*⁷ ismeretére és különös figyelmet kell fordítani a három fő gyakorlat –a tan, az éleslátás és a meditáció –tökéletes elsajátítására. Eme reformok nagyon hamar tért hódítottak a – és nem csak a tibeti, hanem a külföldi – buddhista hívők körében. A Gelug szó azt jelenti, hogy a buddhista hívők csak jót cselekedhetnek és kerülniük kell még a bűn gondolatát is. A Gelug rendet – főként a han kínaiak körében – gyakran hívják sárga rendnek is, mivel apátjai mindig a jellegzetes sárga süveget viselik. A dalai lámák a Gelug rend vezető apátjai, Chenrezing, Tibet védő szentjének megtestesülései. Fő feladatuk az ország védelmezése és népének megóvása. Gyakran hívják őket a tibeti nép atyjának is.

---

⁵ Tsongkapa által alapított buddhista vallási iskola. Sárga rendnek is hívják.

⁶Vö.:http://www.berzinarchives.com/web/en/archives/approaching_buddhism/teachers/lineage_masters/short_biography_lama_tsongkhapa.html

⁷ A buddhista kánon.

A titulust először *Soinam Gyaconak*⁸ adományozta a mongol *Althan kán*⁹. A Ming dinasztia idején Soinam, mint szerzetes, járta az országot és terjesztette a buddhizmust és a Gelug rend tanait. Ebben az időben Althan kán már ismerte a vallást, ami nagy befolyással volt rá ezért nagy örömmel fogadta az udvarába érkező szerzetest. Örömeinek és tiszteletének kifejezéseként a szerzetesnek ajándékozta a megtisztelő dalai láma címet. Magát a kifejezést sokan helytelenül a Bölcsesség Óceánjának fordítják. A titulus teljes megnevezése: „*the Overseer of the Buddhist Faith Vajra - dhara Dalai Lama*” (Origin of the title of "Dalai Lama" and its related stories, fordította Kristen Zhang) ami magyarul annyit tesz: „a buddhista hit felügyelője Vajra – dhara Dalai Lama”. Eme titulus nyelvezete igen sokféle: a buddhista hit felügyelője eredetileg han nyelven van írva, a Vajra – dharha szanszkrit szó, az első Buddhát jelenti, a dalai mongol szó, tengert jelent, a láma tibeti eredetű tanárt, bölcsét jelent. Miután Soinam Gyaco, megkapta eme megtisztelő címet, posztumusz kiterjesztette az előző két inkarnációjára is, így ő lett a III. dalai láma az első pedig Gedun Drupa. Az öt követő inkarnációk nem csak a méltóságteljes címet örökölték, hanem a Gyaco nevet is, ami tibetiül óceánt jelent. A tibetiek Gyalwa Rinpoche-nak is hívják a dalait, ami értékes vagy nagy győztest jelent.

III. 2. A VII. dalai láma

A VI. dalai halála után Tibet vitathatatlan vezetője Lhabzang kán lett, aki beiktatta saját fiát, mint a VII. dalai lámát, de sem a nép, sem pedig a pancsen láma nem ismerte el jogos inkarnációnak. Közben már keresték és hamarosan meg is találták az igazi megtestesülést, Kelzang Gyacot, aki Litangban született. Érdekesség vele kapcsolatban, hogy halála előtt a VI. dalai láma egyik versében kinyilatkoztatta, hogy hol is fog újjászülni:

*White crane, lend me your wings,
I go no farther than Lithang,
And thence, return again.*¹⁰

⁸ Vö.: http://www.dalailama.com/page.51.htm#Sonam_Gyatso

⁹ (1507 – 1582.) mongol kán a tamed mongol törzs vezére (R. N. Rahul Sheel, The institution of the Dalai Lama) buddhizmus támogatója

¹⁰ http://www.dalailama.com/page.51.htm#Jampel_Gyatso

Fehér daru!
Add kölcsön a szárnyaidat!
Nem megyek messzire,
Lithang környékéről visszatérek.
(Vőneki Máté fordítása)

Fehér gém, add kölcsön nekem
erejét te gyors szárnyadnak!
Nem maradok messzi tájon:
más alakban visszatérek.
(Sári László fordítása)¹¹

Kelzang Gyaco 1708-ban született, két évvel a hatodik dalai eltűnése után. Azonban az akkori zavaros politikai helyzet miatt a fiatal fiút biztonsága érdekében a Kumbun kolostorba vitték. 1717-ben a mongolok megszállták Tibetet és megtörték a kán uralmát, aki az akkor trónoló dalai pártfogója volt. A gyermek dalait elűzték majd később Kínába deportálták. A mandzsu birodalmi hadsereg Lhászába kísérte a valódi inkarnációt és a Potalában 1720-ban beiktatták, mint a VII. dalai lámát. Beiktatása után az V. pancsen láma előtt letette a szerzetesi esküt, aki felruházta vallási nevével. 1726-ban tette le a teljes szerzetesi esküt *Lobsang Yeshi*¹² előtt, akit később tanárának fogadott valamint felkérte még *Ngawang Yonten*¹³ is, aki a szútra és a tantra mestere is volt, hogy legyen a tanítója.

Ő volt az, aki megalkotta a kashagot, a miniszterek tanácsát és eltörölte a deszi méltóságot, mert az túl sok hatalmat adott egy ember kezébe. A hetedik dalai Tibet igazi spirituális és politikai vezetője lett. Ebben az időszakban halt meg a tibetiek által tisztelt Pholhanas, akit fia, Gyumely Namgyal követett posztja betöltésében. Közte és a dalai között konfliktus alakult ki, mivelhogy Pholhanas halálakor a láma egy szertartás keretében tiszteletét akarta kifejezni a halott iránt, de ezt Gyumely Namgyal elutasította, amivel mélyen megsértette a dalait. Ezenfelül Gyumely szövetkezett a dzsungárokkal és szervezkedésbe

---

¹¹ Azért közöltem kétféle fordítást, hogy láthassuk a különbséget a műfordítás és a nyelvészeti megközelítés között.

¹² Gyumey kolostor apátja

¹³ Shalu kolostor apátja

fogott a mandzsuk ellen, mivel ki akarta űzni őket Tibetből és ezért mindenre képes lett volna, így magára a dalaira is veszélyt jelentett.

Kelzang Gyaco 42 éves korában megalapította a Cse (Tse) iskolát a Potalában. A láma nagy tudós volt, rengeteg könyvet írt, különösen a tantra témakörében. Híres volt verselő képességéről is, bár elődjétől eltérően inkább lelki témákban alkotott. Egyszerű és szeplőtelen életével elnyerte a tibetiek szeretetét és tiszteletét. 1757-ben halt meg.

III. 3. A VIII. dalai láma

A VIII. dalai láma a mandzsu hatalom tetőpontján volt Tibet (vallási) vezetője. Mindaddig, amíg meg nem találták a VIII. dalait, egy régens volt a jövő láma helyettese a tisztség betöltésében. Vallási nevén Jamphel Gyaco 1758-ban született felső Csang tartományban. Szülei Dhrala Tsegyal¹⁴ leszármazottai voltak. A történetek szerint óvó szentek vigyáztak rá és óvták őt és szüleit, amíg fel nem fedezték, mint a dalai láma inkarnációját. Születésekor egy szivárvány jelent meg az égen, ami körbe fonta házukat és a vége megérintette édesanyja vállát (ez a tibetieknél egy nagyon szerencsés és kedvező jel). Születése után sem viselkedett hétköznapi csecsemőként. Gyakran próbált szent testtartásban, lótusz pozitúrában ülni miközben a mennyországra nézett. Mikor Palden Yeshe tudomást szerzett erről a különleges gyermekről, már majdnem biztos volt benne, hogy a fiú a dalai hiteles reinkarnációja. Mikor a fiúcska elkezdett beszélni, ezeket a szavakat mondta: „*Három évesen Lhászába fogok menni.*” (http://www.dalailama.com/page.51.htm#Jampel_Gyatso)

Felfedezése után, amikor a fiú két és fél éves volt, Shigacéba vitték a Tashilhunpo monostorba, ahol a VI. pancsen láma felruházta vallási nevével. 1762-ben Lhászába mentek és beiktatták, mint a VIII. dalai lámát. A ceremóniát az a Demo Tulku Jamphel Yeshe vezette, aki abban az időben Tibet régense volt. A hét éves láma a pancsen előtt letette a *getsul*¹⁵ esküt majd nemsokkal később (1777-ben) a teljes papi esküt is. A régenst, aki eddig ellátta a láma feladatit 1780-ban Kínába küldték, hogy informálja a császárt a helyzetről. Ezek után a VIII. dalai egyedül végezte teendőit, de mikor a régens visszatért, segített a fiatal lámának.

---

¹⁴ A Gesar eposz egy legendás hőse.

¹⁵ Újonc apát

A VIII. dalai lámát nem csak a vallási ügyek foglalkoztatták, hanem élénken érdeklődött a világi dolgok iránt is. Ő építette a Norbulingát (Ékkő Park), egy nyári lakhelyet, közel a Potalához.. 1804-ben halt meg, életének 47. évében.

IV. A pancsen lámák

Dolgozatom e részében a pancsen lámák egy általános és átfogó jellemzését szeretném megejtetni. Pontosabban, hogy kik is ők, miként alakult ki az intézményük és mi volt a feladatuk.

IV. 1. Intézménye

A pancsen lámák a Tsongkapa által alapított és megreformált Gelug rend apátjai. Tibet második legmagasabb egyházi méltóságai. Személyükben ölt testet az örök élet Buddhája, Amitábha (tib. Öpamé). Egyesek a pancsen lámákat *Gesar*¹⁶ inkarnációjának is tartják. A rang szigorúan vallási jellegű, de az idők folyamán elkerülhetetlen volt, hogy ne keveredjenek bele a politikába is. Számtalanszor váltak politikai cselszövések célpontjává és nemegyszer áldozatává is. Ezt nem lehetett kivédeni. Ők a *Tashilhunpo*¹⁷ kolostor apátjai, amit Tsongkapa tanítványa, *Gedün Drup*¹⁸ alapított. A pancsen szó a szanszkrit *pandita* – tudós és a tibeti *csenpo* – nagy szavak összetételéből keletkezett, jelentése tehát 'Nagy Tudós'.

A megtisztelő pancsen címet a nagy V. dalai láma adományozta egyik mélyen tisztelt tanítójának, Csökyi Gyalcennek, akit szellemi atyjának is tartott. A titulus adományozásával próbálta jelképezni a dalai és a pancsen lámák között fennálló szellemi atya – fiú kapcsolatot. A címet posztumusz kiterjesztették a Tashilhunpo monostor előző három főapátjára is, így lett az első pancsen láma Kedrupdzse és Csökyi Gyalcen a negyedik. Ez a posztumusz adományozás egy kis bonyodalmat jelenthet a mai olvasóknak, ugyanis a hivatkozó irodalmak közül némely forrás (főleg a nyugatiak) Csökyi Gyalcentől számítják a pancsen lámák sorát, míg a tibetiekben mindig Kedrupdzse az első pancsen.

A pancsen és a dalai lámák mindig kölcsönösen elismerték illetve elismerik egymást, ha az inkarnáció keresésének menete helyesen zajlott, de akadnak ellen példák is. Amikor a VI. dalai láma meghal, a Tibetet megszálló mongolok uralkodója, Lobszang kán saját fiát ülteti a dalai székébe, akit sem a tibetiek, sem pedig az akkori V. pancsen, Lobsang Yeshe sem ismert el. Hamarosan ugyan megtalálták a valódi reinkarnációt, de a zűrzavaros politikai helyzet miatt még több évig nem tudtak tenni az ügy érdekében.

---

¹⁶ Híres tibeti mítosz. Lsd.: http://www.chinaculture.org/gb/en_artqa/2004-07/05/content_47635.htm

¹⁷ Alapításának helyét és magát a kolostor nevét is csodás jelek mutatták meg Gedün Drupnak. A Gelug rend negyedik legnagyobb kolostora.

¹⁸ Ő az első Dalai láma Lsd.: http://www.dalailama.com/page.51.htm#Gedun_Drupa

A kínai udvar több bonyodalmat is okozott a pancsen és dalai lámák intézményében is. A mandzsu uralkodó, Csien Lung úgy gondolta, hogy amíg a lámákat a megszokott módon találják meg és iktatják be, nem tudja csökkenteni befolyásukat és hatalmukat, ezért kitalálta, hogy egy aranyurnába dobják bele a lehetséges neveket és abból húzzanak. Ezen döntését senki nem fogadta kitörő örömmel, bár néhányszor használták az urnát. (R. N. Rahul, 21. o.) Érdekeség ezzel kapcsolatban, hogy azok a lámák, akiket az urnás módszerrel választottak meg, nem voltak túl hosszú életűek és így nem is tudták beteljesíteni vallási és világi vezetői feladataikat sem. Ezek után mondhatjuk, hogy a mandzsu uralkodó elérte célját. Egyetlen kivétel akadt a lámák között, a VIII. pancsen láma, Csökyi Dragpa, aki bár korán meghalt mégis még életében ki tudja játszani az *ambanokat*¹⁹ és a központi birodalmat és így hagyományos módon találják meg és iktatják be a XIII. dalai lámát. A külső nagyhatalmak mindig próbálták szembeállítani egymással a két vallási vezetőt, ugyanis úgy érezték, hogy a lámáknak túl nagy szerepük és befolyásuk van Tibetben. Úgy gondolták, ha sikerül ellentétet szítaniuk a két láma között, avval Tibet népét is megoszthatják és így jelentősen csökkenthetik a lámák befolyását és így ők jobban beleláthatnak Tibet belügyeibe és sokkal jobban ellenőrzésük alá tudnák vonni az országot. Ezen szervezkedések alapja, hogy Tibet két fő részből áll, Csang tartományból és Ü-ből és eme két terület vezetői, nemesei között mindig is viszályok dúltak, egészen a nagy V. dalai ország egyesítő tevékenységéig, de halála után eme ellentétek kiújultak és ezt használta ki a mandzsu császár. Felajánlotta az ötödik pancsennak Csing tartomány irányítását, ám az öreg láma látta a hátsó szándékot és visszautasította az ajánlatot és csak Sigace irányítása maradt a kezében, ami addig is az ő hatáskörébe tartozott. Így a mandzsuk első kísérlete az ország felosztására kudarcba fulladt, de az ambánokon keresztül még mindig az ellenőrzésük alatt tudták tartani az ország belügyeit. A helyzet Tibet és a kínai kormány között akkor változott, amikor új uralkodó került a trónra Gaozong személyében. Az új császár lelkes támogatója volt a buddhizmusnak és ennek sok esetben hangot is adott. Meghívta udvarába az V. pancsen lámát, Lobzang Yeshét majd később a hatodik pancsent is, de erről a későbbiekben még bővebben beszámolok.

---

¹⁹ Képviselő, akit a császár nevezett ki Tibet belügyeinek felügyeletére

V. A VI. pancsen láma

Ebben a fejezetben elérkeztünk a dolgozat egyik leglényegesebb részéhez, nevezetesen a VI. pancsen lámához. A következő fejezetekben szót ejtek a felfedezéséről és különböző vallási és politikai kapcsolatairól.

V. 1. Megtalálása és beiktatása

Palden Yeshe 1738-ban született Csang tartományban, a 12. tibeti kalendáriumi ciklusban, a trashitse shika nemzetségben. Születésének pontos időpontja minden forrásban más és más. Eltérések vannak például Liu Jiaju 'The Complete Works of the Panchen Masters' című munkájában, a tibeti feljegyzésekben és Zhang Bozhen The Biographies of the Panchen Erdenis' című könyvében. (Ya, Han – chang, 1994). Ekkor már régóta keresték az ötödik pancsen inkarnációját, mert az öreg láma már több mint egy éve halott volt.

Nem sokkal a fiú születése után a Tashilhunpo kolostorban is tudomást szereztek róla, hogy Csang tartományban találtak egy kisfiút, kinek világrajövetelét csodás dolgok és jelenségek kísérték. Két hónapos korában már selypítette az *'om – mani padme hum'*²⁰ misztikus szótagokat. Alig három évesen már Buddha képéhez imádkozott. (Sarat Chandra Das, 1996., 157. o.) Nem sokkal később Tashilhunpoból követet küldtek *Pholhanashoz*²¹ meghallgatásra. Ő azt tanácsolta a dronyennak, küldjék el a legmegbízhatóbb szerzeteseket a családhoz. Vizsgálják meg a fiút és a rokonságot is, hogy valóban lehet – e a pancsen reinkarnációja. Mielőtt azonban a küldöttek elindultak volna, minden feljegyzést átolvastak a Tangla család történetéből. A vizsgálat, mint minden esetben itt is ugyanúgy zajlott. A követek magukkal vitték a néhai pancsen tárgyait és más, hozzá köthető dolgokat, jelen esetben a pancsen életrajzát, cikkeket, egy Buddha szobrot, csengőt, szerzetesi ruhát és egy teadobozt (ami ténylegesen az ötödik pancsené volt). Ezeket letették a fiúcska elé, aki azonnal kiválasztotta a teásdobozt valamint a nevéen szólította a *dronyert*²². Erre azért is volt szükség, mert ha a jelölt megismeri elődje személyes tárgyait, akkor nagyon valószínű, hogy ő az inkarnáció, mert emlékszik az előző életére. A vizsgálat után a követek visszatértek Tashilhunpoba és beszámoltak a dzasa lámának az eseményekről, aki azonnal továbbküldte őket a VII. dalai lámához és Pholhanashoz. Mikor már mindenkit értesítettek arról, hogy

²⁰ A leggyakrabban használt tibeti mantra.

²¹ Tibet fő adminisztrátora

²² Tibeti titulus.

megtalálták a hatodik pancsent, Pholhanas, a VII. dalai és más magas rangú szerzetesek Chosgyong orákulum elé járultak megerősítésért. Az orákulum jóváhagyta és elfogadta, hogy a fiú a VI. pancsen láma. A VII. dalai levélben értesítette Tashilhunpot a döntésről és Gaozong uralkodónak is sürgönyözött és a jóváhagyását kérte. Hamarosan a császár válaszlevelében jóváhagyta a VI. pancsen láma beiktatását. Ezek után a monostor követet küldött a fiú családjához, hogy közölje velük az örömhírt, gyermekük a VI. pancsen láma.

A fiatal láma a Lozang Palden Yeshe vallási nevet kapta a VII. dali lámától. Pholhanas egy orvost is küldött Lhaszába, hogy meggyőződjön róla, a fiú fizikálisan is egészséges-e. Az orvossal együtt Pholhanas egy levelet is küldött az ifjú lámának, melyben gratulál neki és ajándékokkal halmozza el. Ez szokás volt Tibetben, hogy amikor különféle magas rangú tisztviselők találkoztak, mindig értékes ajándékokkal készültek a másik fél számára. A leggyakoribb a katag volt, ami egy hosszú, vékony selyemsál, amivel a jókívánásaikat fejezték ki egymás iránt. Hamarosan Gaozong uralkodó követei is megérkeztek Pekingből, hogy gratuláljanak a fiúnak. Az ajándékok mellett az uralkodó egy ediktumot is küldött a lámának, amiben arra biztatja a fiút, hogy szorgalmasan tanuljon, hogy ezzel is elősegítse a Sárga rend fejlődését. A Tashilhunpo kolostor a láma nevében levélben köszönte meg a jókívánásokat és értékes helyi tibeti termékeket küldött ajándékba. 1742-ben a pancsen Phurchock Ngavang Champa előtt letette a *getnian*²³ szerzetesi esküt és elismerte Phurchockot oktatójaként valamint felkérte Ngachen Lozang Supa-t, hogy legyen a szútra tanára, aki szívesen fogadta a láma kérését és ezután minden nap órákat adott neki. 1744-ben, amikor a láma hét éves volt, szútra tanára előtt letette a *getsul*²⁴ esküt.

1747-ben Pholhanas meghalt. A pancsen a maga és a Tashilhunpo kolostor nevében követet küldött a családhoz, hogy kifejezze részvétét. A család megköszönte a gesztust és arra kérte a lámát, hogy imádkozzanak Pholhanasért.

---

²³ A szerzetesi fogadalom egyik formája, sajnos magyar magyarázatot nem találtam.

²⁴ Újonc szerzetes

VI. A VI. pancsen láma munkássága

VI. 1. Kapcsolata a VII. és VIII. dalai lámákkal

Mint azt már az előző fejezetekben említettem, a pancsen és a dalai lámák kötődése apa – fiú kapcsolatra hasonlított és hogy mindig kölcsönösen elismerték egymást. Nem történt ez másképp a VI. pancsen esetében sem. Mikor a dalai tudomást szerzett róla, hogy megtalálták a pancsen inkarnációját, azonnal követeket küldött a fiú megvizsgálására, és mikor teljesen megbizonyosodtak róla, hogy az ő testében reinkarnálódott a pancsen láma, Kelsang Gyaco a Palden Yeshe vallási nevet adta neki. 1749-ben a pancsen levelet kapott a dalaitól, amelyben meghívja Lhászába. Válaszában a pancsen örömmel fogadta el az invitálást. Mikor Lhászá közelébe ért, a VII. dalai nevében Kelzang Dondrup dronyer üdvözölte. Rajta kívül még rengetegen vártak a fiatal lámára, hogy köszönthessék, többek között kasmíriai muszlimok és magas rangú tibeti vezetők is. Négyezer tibeti lovas volt kirendelve a védelmére. Az összegyűlt emberek és szerzetesek kétsoros sorfalat állva kísérték a fiatal lámát a Potalába. Mikor megérkezett, a dalai három nagy khenpoja – Solpon, Zimpon és Chopon – melegen üdvözölte a kapuban. Ezek után a dalai szútra tanárával, Ganden Tripa Nomihan Ngawang Chortennal találkozott, aki tisztelete jeléül egy katagot adott neki ajándékba és javasolta, hogy pihenjen egyet a hosszú utazás után, mielőtt a dalai elé járul.

Mikor a dalaival találkozott, a pancsen – lévén hogy fiatalabb, még alig 11 éves – tiszteletteljesen meghajolt a láma előtt, majd katagot cseréltek egymással. Ezek után mindketten a trón egyazon oldalán foglaltak helyet, azonos magasságban. A dalai kedvesen érdeklődött a pancsen hogyléte és az utazása felől, majd felajánlotta, hogy szívesen tanítaná a fiatal lámát és átadná neki azt a tudást, amit ő maga az V. pancsen irányítása alatt sajátított el. Így lett a VII. dalai a pancsen szellemi vezetője. (Többek között ez is bizonyítja a két méltóság közötti szoros és jó kapcsolatot.) Ennek tükrében a pancsen a tervezettnél tovább, még fél évet maradt a Potalában, ahol a dalai mindennap oktatásban részesítette. 1750-ben a pancsen visszatért Tashilhunpoba. Mielőtt elhagyta volna a Potalát, a dalaival együtt

meglátogatták a Jokhang templomot, hogy a Sakyamuni szobra előtt imádkozzanak, és ajándékokat vigyenek a szerzeteseknek.

1755-ben a VII. dalai láma levélben értesítette a pancsent, hogy megbetegedett, és már minden kezelést kipróbáltak, de semmi sem használt. A pancsen egy nagyon jól ismert és jó nevű orvost küldött a dalai kivizsgálására, de ezek a kezelések is sikertelenek voltak. 1757-ben a VII. dalai láma 50 éves korában elhunyt. A pancsen nagyon szomorú volt tanára elvesztése miatt és elrendelte, hogy a Tashilhunpo monostor összes szerzetese tartson három napos gyászmegemlékezést a láma tiszteletére. A gyászszertartás és a három napos gyász alatt az összes gelug szerzetes levette a sárga süveget, valamint összehívatta a kolostor minden szerzetesét és elrendelte, hogy 42 napig kántáljanak szútrákat, majd követeket küldött az összes kolostorba, hogy megkérje a szerzeteseket mondjanak imákat a dalai korai reinkarnációjáért. 1759-ben Palden Yeshe megszentelte a VII. dalai sírját.

Mindezek után a pancsen aktívan részt vett a dalai inkarnációjának keresésében. Amikor értesült róla, hogy találtak egy lehetséges inkarnációt, arra kérte a fiú szüleit, hogy vigyék a gyermeket a Kadam Rabgyal kolostorba és arra utasította a szerzeteseket, lássák el őket mogyoróval és főtt rizzsel. Ezalatt a pancsen távolabbról figyelte a fiúcskát, de nem szólt hozzá semmit. (Eme tettének magyarázatára nem találtam vonatkozó anyagot a feldolgozott forrásokban.). Miután a pancsen részéről megtörtén a fiú átfogó vizsgálata, a láma kijelentette, hogy kétséget kizáróan ő a dalai láma következő inkarnációja és a császárral egyetértésben bejelentették, hogy megtalálták a VIII. dalai lámát. Ezek után hatalmas követséget küldtek a fiú szüleihez és elmondták nekik, hogy a gyermekükben született újjá a dalai láma. 1761-ben a pancsen megkérte a régenst és a négy kalont, hogy vegyenek részt az ifjú láma rituális hajvágási és névadó ceremóniáján. Nem sokkal később a pancsentől megkapta vallási nevét, így lett a VIII. dalai Jetsun Lozang Tenpai Wangchuk Jampel Gyaco, röviden Jampel Gyaco. 1762-ben a pancsen meghívást kapott Lhászából, hogy avassa be a dalait azon tanokba, melyek a bűn elleni parancsolatokról szólnak. 1765-ben, amikor az ifjú dalai hét éves lett, újra meghívták a pancsent, hogy szentelje fel Jampel Gyacot a getsul esküvel. Az eskütételre a Jokhang templomban került sor, a Buddha szobor előtt. Az ünnepélyes ceremónia után a két láma visszatért a Potalába, ahol a pancsen további két hónapot időzött, hogy a szentírásra tanítsa az ifjút. Legközelebb 1777-ben ment a pancsen Lhászába, hogy a gelong beavatásban részesítse a dalait. A ceremónia ugyanúgy zajlott, mint a getsul eskütételnél. Miután a pancsen beiktatta, a dalai előadott egy mandralt²⁵, (Hazhang, 1994. 140. old) hogy köszönetet mondjon Palden Yeshének. Mindezek után a pancsen további

---

²⁵ Kutatásaim során nem találtam utalást arra, hogy mit is jelent pontosan.

egy évet töltött a Potalában, hogy továbbra is Tsongkhapa munkáira és ezoterikus buddhizmusra tanítsa a dalait.

Legközelebbi és egyben utolsó találkozásukra akkor került sor, amikor a pancsen eleget téve a császár meghívásának, Pekingbe utazott. Az út során megpihent Trashitongmonba, ahol a dalai meglátogatta és elkísérte mesterét a következő pihenőig. Ez volt az utolsó találkozásuk, mert a pancsen Pekingben meghalt. Miután a dalai értesült a halálhíréről, sokáig imádkozott a néhai pancsenért valamint azért, hogy mihamarabb megtalálják az inkarnációját.

VI. 2. A VI. pancsen láma és kapcsolata a külföldi hatalmakkal

Dolgozatomban ez idáig nem volt szükséges külön hivatkoznom a kínai és a nyugati források különbözőségére, mert mindeddig viszonylag egységesek voltak. Egyáltalán nem, vagy csak nagyon kis mértékben és dolgokban tértek el egymástól, mint például a pancsen születésének napja. Ezen alfejezetekben viszont lényeges eltéréseket tapasztalhatunk a megközelítésben és a konklúzióban egyaránt, ami legfőképpen a pancsen britekkel való kapcsolatában nyilvánul majd meg.

VI. 2.1. Kapcsolata az angolokkal és George Bogleval²⁶

Palde Yeshe politikai profizmusa abban is megnyilvánult, hogy elsőként vette észre és figyelembe az új külpolitikai erőt, az angolokat. Először Bhután kapcsán került kapcsolatba velük. Ez volt az az időszak, amikor a brit megszállók betörték Indiába és nagy részét fennhatóságuk alá vonták és megalakították a Kelet Indiai Társaságot. 1774-ben háború tört ki Bhután és Bengáli között (ami ekkorra már brit gyarmat). Bhután vezető lámája levélben kérte a pancsen közbenjárását és segítségét, mert a brit Bengáli le akarta rohanni őket. A pancsen meglátta a helyzetben rejlő lehetőséget, hogy ennek kapcsán egy esetleges jó ill.

---

²⁶ Skót kalandor és diplomata (1747-1781).

baráti kapcsolatot építsen ki a britekkel, akik talán a kínai hatalom ellensúlyozói lehetnének. Ennek tükrében eleget tett a bhutáni láma kérésének és levelet küldött Warren Hastingsnek, bengáli kormányzójának, amiben kifejti, hogy elítéli a Bhután elleni kegyetlen hadjáratot és elismeri az angolok erejét és kegyelmet kér a legyőzötteknek a Tibet és Bhután közötti kapcsolatra hivatkozva. Ez a lépése azért volt zseniális, mert azzal, hogy elismerte az angolok győzelmét, megelőzte, hogy Tibet ellen forduljanak és így megkímélte országát az esetleges újabb külföldi nagyhatalom elnyomásától. Hastings elfogadta a láma kérését és leállította a hadjáratot Bhután ellen és így lehetősége nyílt arra, hogy követet küldhessen Tibetbe. Erre a feladatra George Boglet jelölte ki, aki 1774-ben el is indult Kalkuttából Tashilhunpoba és még egyazon évben meg is érkezett. A pancsen először nem engedélyezte belépését az országba, mivelhogy nem kért engedélyt a császártól arra, hogy külföldi lépjen Tibet területére, ami Kína része. A láma ennek ügyében újabb levelet írt Hastingsnek, hogy hívja vissza Boglet, de a kormányzó nem törődött a kéréssel. (Hanzhang, 1994.) Indulása előtt Hastings tanácsokkal és instrukciókkal látta el Boglet, akinek az lett volna a feladata, hogy találkozzon a pancsennel és a régenssel, hogy meggyőzze őket arról, járuljanak hozzá a kereskedelem beindulásához Tibet és India között. Tervének része volt még egy kereskedelmi központot létrehozása Lhászában.

Egy eltérő álláspontot találunk Richardson írásában, miszerint Hastings célja nem csupán a kereskedelmi kapcsolat fejlesztése volt, hanem hogy baráti kapcsolatot építsen ki a lámával.

Miután Bogle megérkezett Shigacéba, találkozott a pancsennel. Bogle beszámolójában a következőket olvashatjuk: Nagyon szerencsésnek érezte magát, hogy ő, mint első külföldi diplomata, beléphetett Tibetbe, és hogy találkozhatott egy olyan spirituális és politikai vezetővel, mint a pancsen. Első találkozásukkor Boglet elvarázsolta a láma rokonszenves viselkedése és magatartása. A pancsen igazán élvezte a skót társaságát, egyéniségét és mindig nagy figyelemmel hallgatta. Bogle elkísérte a lámát Tashilhunpoba, részt vett a hivatalos eseményeken és a vallási szertartásokon. Ami pedig a legfontosabb, 30 személyes beszélgetésre is lehetősége nyílt Palden Yeshével. Bogle szinte minden vallási ceremóniára hivatalos volt és így elég részletes leírást tudott adni ezek menetéről és a templomokról is. Egy alkalommal a vallásról beszélgettek, mialatt Bogle figyelmesen hallgatta, ahogy a pancsen a buddhizmusról beszél. Mikor ő került sorra, tisztázta, hogy nem misszionáriusként van Tibetben, de diplomatikusan bevezette a lámát a kereszténység dogmarendszerébe. Bogle így ír a pancsenről: „*Soha nem találkoztam olyan emberrel, akit ilyen rövid ismeretség után szívből kedvelek*”. (Richardson, 1998. 490 – 491. o.)

Beszéletezéseik során a legkülönbözőbb témákról folytattak eszmecsereket. A pancsen nyíltan kifejtette álláspontját a következőkről:

1. Rámutatott, hogy mivel Bhután Kína vazalusa, Tibet nem igazán tud tenni érte, de aggódik miattuk és szívében viseli a sorsukat. Azt is elmondja Boglénak, hogy bár ebben az esetben ő csak közvetítő és jól tudja, hogy Bhután viselkedése kitűnő ok arra, hogy a britek háborút indítsanak, de sem ő, sem pedig a dalai nem támogatják a vérontást és kéri, hogy jussanak békés megegyezésre.
2. Arra is utalt, hogy mivel Tibet Kína része, így a császár alárendeltje is. Demo Hutuktu képviselője is azt mondta Boglénak, hogy bár a lhászai régens mindent megtenne hatalmának erősítéséért és biztosításáért, ő sem szállna szembe a császárral. (Hanzhang, 1994. 138. o.).
3. A kereskedelmi indítványról: a pancsen és régens hajlott az elfogadására, de aggódtak a tibeti és bengáli kereskedelem jövőbeni sorsáért, mivel ez ősi szokáson és hagyományon alapult, amit szerettek volna megtartani, ill. fenntartani.
4. Kiderült, hogy Lhásza régense nem engedélyezi a kereskedelmi iroda felállítását városában. A pancsen azzal magyarázta eme döntést, hogy bár a régens készséges lenne, de fél a császári reakciótól és megpróbálta lebeszélni Boglet arról, hogy odautazzon.

Younghusband India és Tibet című műve szerint Bogle megpróbálta rábeszélni a pancsent, hogy egy esetleges jó kapcsolat és nyitás az angolok felé csak pozitív változásokat hozna Tibet létében. (Hanzhang, 1994. 138. o.)

VI. 2.2. Kapcsolata a mandzsu – kínai császárral, Gaozong uralkodóval

Az V. pancsen láma idején zavargások dúlnak Tibetben belül és a kínai – mandzsu seregek ezt kihasználva Lhászáig nyomulnak.²⁷ Ezen kívül fontos megemlítenünk a Pholhanas halála utáni tényezőket is, ami érdekes fordulatot hozott Tibet és a mandzsu Kína kapcsolatában.

---

²⁷ Vö. előbb

Pholhanas, aki nagy örömmel üdvözölte a fiatal pancsent különösen jó kapcsolatot ápolt a mandzsu udvarral és a császárral is. A pancsen tibeti életrajzában olvashatjuk, hogy 1741-ben a központi hatalom Pholhanasnak ajándékozta a hercegi címet. A kínai források egy évvel korábbra teszik az időpontot. Eme csúsztatás abból adódhat, hogy a császár 1740-ben rendelte el, hogy Pholhanas megkapja a hercegi titulust, a hivatalos ceremóniára csak egy évvel később került sor Tibetben. A kínai források a következőt közlik az eseményről: a császár elrendelte, hogy adományozzák Pholhanasnak eme megtisztelő címet, mert mindig is jó kapcsolatot ápolt a birodalommal és az uralkodóval is valamint ragaszkodott a gelughoz, mint legfőbb rendhez és támogatta fejlődésüket, valamint elismerte Tibetet Kína részeként, így a birodalom megbízott benne. (Hanzhang, 1994. 113. o.). Itt találkozunk az első eltéréssel, mert bár Pholhanas tibeti önéletrajzában is jó véleménnyel vannak róla, mivel hivatali ideje alatt mindig a Tibet érdekeit tartotta szem előtt és mindig az ország védelmére és a nép jólétére koncentrált, azt nem említik, hogy elismerte volna Tibetet Kína részeként.

A bonyodalmat Tibet és a mandzsuk között Pholhanas fia, Gyumey Namgyal okozta. Ő minden erejével azon volt, hogy bármilyen eszközzel, de kiűzze a mandzsukat Tibetből, és hogy megdöntse az ambanok uralmát. Gyumey ennek érdekében összejátszott a dzsungárokkal. Apjával ellentétben ő meglehetősen despotikus volt, nem tisztelte sem az ambanokat, sem a *VII. dalait*²⁸. 1749-ben megvádolta testvérét, Gyumey Tsetent, hogy lázadást akar szítani a császár ellen, aki ezt hallva azonnal vizsgálatot indított az ügyben, ugyanis kételkedve fogadta az állítást, hiszen Tseten sosem volt bajkeverő és nagyon jólelkűnek ismerte. A császár már akkor is Namgyalra gyanakodott, ami később be is bizonyosodott. A tényállás az volt, hogy a császár egyik embere nagyon jó kapcsolatot ápolt Namgyallal, aki értékes ajándékokkal is elhalmozta valamint szövetséget is kötöttek egymással. Amiért Ji Shan megvesztegethető volt, az uralkodó leváltotta őt ambani posztjáról. Ekkor már teljesen biztos volt, hogy Tseten ártatlan, aki hirtelen meghalt. Az uralkodó aggodalmát fejezte ki emiatt, úgy gondolta, nem természetes halála volt, mert legutóbbi beszélgetésükkor azt mondta, hogy teljesen egészséges. Ekkorra már a császár tisztán látta, hogy Namgyal egy áruló és mindent megtenne céljai eléréséért ezért el kell távolítani posztjáról.

Ebbe a zavaros belpolitikai helyzetbe csöppent bele a fiatal VI. pancsen láma, akinek már nagyon korán bele kellett kóstolnia a politikai életbe, ugyanis az ő feladata volt, hogy megtartsa, ill. újra megteremtse az egyensúlyt Tibet és Kína között, hogy a lehető legjobbat hozza ki a fennálló helyzetből az országa számára.

---

²⁸ Vö. előbb

1735-ben új uralkodó került a trónra Gaozong császár személyében, aki alapvetően változtatott Kína és Tibet kapcsolatán, mivel nagyon nagyra becsülte a buddhizmust. Gaozongnak azért volt szüksége a pancsenek támogatására, mert erre az időszakra a buddhizmus nagyon elterjedt a mongolok illetve a kínaiak körében és egy ilyen vallási vezetővel könnyebben maga mellé tudta állítani, ill. maga mellett tudta tartani az embereket. Vendégül látta az idős Lobzang Yeshe (V. pancsen láma), majd a VI. pancsent is, aki igyekezett megújítani elődje jó kapcsolatát a császárral, hogy kordában tudja tartani a mandzsu – kínai uralmat Tibet felett ill., hogy esetlegesen csökkentse hatalmukat Tibet belügyei felett. Többek között azt is ő javasolta, hogy a VII. dalai halála után régenst nevezzenek ki, aki az inkarnáció megtalálásáig ellátná a dalai feladatait, ezzel is csökkentve az ambanok befolyását. A pancsen nem akart nagyon szoros kapcsolatot ápolni a császárral, mindig is fenntartásokkal kezelte, ezért is tért ki valahogy a meghívásai elől. Követeit mindig elküldte az invitálásra, de ő maga csak egyszer tett eleget a meghívásnak. Amikor a pancsent beiktatták, a császár biztosította támogatásáról és az idők folyamán még többször kifejezte tiszteletét vele szemben.

1766-ban a kashag informálta a lámát, birodalmi követek fogtak érkezni a Tashilhunpo monostorba, hogy tolmácsolják a császár szándékát, aki egy megtisztelő címet akar a pancsennek adományozni. Palden Yeshe azonnal követeket küldött a fogadásukra, akik a monostorig kísérték őket és rendezett egy üdvözlő ünnepséget is a tiszteletükre. A követek érkezése után a láma a Tashilhunpo Napfény termében fogadta őket, ahol a küldöttek felolvasták az uralkodó levelét:

„Én, a császár, aki a világot irányítja, bejelentem: Én, akit mindenki úgy ismer, mint a világi lények ura, felajánlom védelmemet és jóindulatomat annak, aki engedelmessé válik nekem. A pancsen, aki nagy tudással bír a buddhizmusról és kiváló oktatásban részesítette a dalait. Nagyon boldog vagyok, hogy tudom, a jelenlegi pancsen egy nagy tudású ember, hasonlóan az elődjéhez. Így neki is megadom ugyanazt a titulust, amit elődjének, a pancsen erdeni címet és ezzel együtt a gondjaira bízom Tashilhunpo adminisztrációs és vallási feladatait, hogy mindezzel fejleszteni tudja a gelug rendet. (...)”(Hanzhang, 1994. 135. o.) Mind emellé a láma kapott egy oklevelet is aranyból, amelyen a következő felirat szerepelt: „The seal of the Panchen Erdeni Guaranteed by the Emperor” (Hanzhang, 1994. 135. o). A felirat három nyelven is szerepelt az oklevélen, mandzsu nyelven, tibetiül és han – kínaiul is. A láma, hogy kifejezze tiszteletét a császár iránt, hódolattal meghajolt kelet felé. Az *Imperial Records of the Qing Dynasty* című munkában eme rövid összefoglaló található az eseményről: „A Qianlong uralkodás harmincadik évének kilencedik hónapján a császár pancsen erdeninek

adományozta a megtisztelő címet a buddhizmusról való tudásáért, és mert kiváló tanítója a dalainak” (Hanzhang, 1994. 135. o.) Miután a küldöttek elhagyták a monostort, a pancsen azonnal elküldte a dronyert a császárhoz, hogy megköszönje az uralkodónak a titulust.

Mint már előbb említettem, a császár már korábban is többször invitálta a pancsent Pekingbe, de ő mindig kibújt az utazás alól. Az akkori helyzetbe ismét sürgetően fontossá vált, hogy az uralkodó jó viszonyt ápoljon a lámával, mert a tibeti arisztokrácia viselkedése rossz irányba fordult. Megölték Fu Qinget és Labdont Gyumey Namgyal lázadása kapcsán (mindketten az uralkodó fontos és befolyásos emberei voltak) és túl nagy teret hódítottak maguknak. Gaozong érezte, hogy sürgősen csökkenteni kell a reakciós erők hatalmát és úgy gondolta, erre a legnagyobb esély az, ha maga mellé állítja a vallási vezetőket. Ennek érdekében megpróbálta növelni a dalai és a pancsen láma státuszát. Mivel a dalai már járt Pekingben, a pancsen látogatása sem várathatott sokáig magára. Pekingbe való utazása során a pancsennek át kell kelnie Qinghaion és Belső – Mongólián, ahol mongolok és tibetiek éltek, akik ebben az időben már buddhista hívők, így a lámának nagy befolyása volt közöttük. A császár úgy gondolta, hogy a pancsen segítségével megerősítheti felettük a Qing dinasztia hatalmát. Ebből adódóan a császár már hosszú ideje tervezte Palden Yeshe meghívását. Úgy gondolta, hogy a legmegfelelőbb alkalom a 70. születésnapja lesz, ami kellő indokot szolgáltat a találkozásra. Ezt a pancsen nem fogja visszautasítani és így nem lesz olyan nyilvánvaló, hogy mi is az eredeti célja az invitálásnak. Gaozong azt is eltervezte, hogy Chengde-ben, a Birodalmi Nyári Palotában fogja fogadni a lámát és elrendelte, építsenek egy rezidenciát a pancsennek, amit Rehe Tashilhunpo templomként ismerünk, és szinte pontos mása az eredeti Tashilhunponak. Az *Imperial Records of the Qing Dynasty* című munkában a következőt találhatjuk a meghívásról: „*Changkya Hutuktu régens levelében tájékoztatott, hogy pancsen erdeni gratulálni óhajt a születésnapomra. Már nagyon régóta szeretnék találkozni vele, de túl nagy a távolság közöttünk, ezért eddig nem hívtam magamhoz. Jó ómennek tartom, hogy most ő szeretne jönni és örömmel hagyom jóvá utazását. (...)*” (Hanzhang, 1994. 142. o.). Ezzel ellentétben állnak a nyugati és a tibeti források, miszerint a császár kérlelte a pancsent, hogy látogassa meg a születésnapján. „*Ó, kegyes pancsen erdeni, arra kérlek, tisztelj meg engem látogatásoddal.*” (Sarat Chandra Das, 1996. 161. o.) A nyugati irodalomban így olvashatunk a meghívásról: A láma Pekingbe hívása tisztán mutatja, hogy el akarták távolítani Tibetből, ugyanis túl nagy hatalomra és önállóságra tett szert az országon belül és Richardson szerint ezzel a pancsen is tisztában volt. (Richardson, 1998. 335 – 336. o.) Ezen a ponton is világosan láthatjuk a különböző forrásokban leírt eltéréseket, mint ahogy korábban említettem. A kínai szerző úgy írja le az eseményt, hogy a császár a

nagylelkű, amiért fogadja a lámát, (de persze mindemellett tudjuk, hogy Gaozongnak szüksége volt a pancsen barátságára a fentebb említett okok miatt), míg természetesen a tibeti és a nyugati források az ellenkezőjéről tanúskodnak, ami persze érthető. Mindegyikük a saját álláspontját védi.

Figyelembe véve azt, hogy utazása során a pancsennak rengeteg tartományon kell áthaladnia, az uralkodó kirendelte kormányzóit eme provinciákhoz, hogy ők köszöntsék a lámát. Palden Yeshe tibeti önéletrajzában olvashatjuk, miután elfogadta a meghívást, a láma nekilátott utazása megtervezéséhez. Megtervezte az útvonalat, a pihenőket és hogy közben mely kolostorokat látogatja meg. Tervei szerint a telet a Kombun kolostorban tölténé és 1781-ben térne vissza Tashilhunpoba. Úgy döntött, hogy amíg távol van, Tashilhunpo ügyeinek intézését Dechongpa Geleg Jungéra bízta. A következő lépés kísérőinek kiválasztása volt. Mindeközben a császár is elküldte követeit valamint egy levelet is a kijelölt helyekre. A levélben a pancsen és a dalai hogyléte felől érdeklődik, elmondja, mennyire várja már, hogy találkozzanak. 1780-ban a pancsen kíséretével megérkezett az ünnepség színhelyére, Chengdébe, ahol a császár miniszterei, valamint a helyi buddhista hívők, lámák és mongol törzsfők üdvözölték. Gaozong császár már rezidenciája előtt várta a lámát. Mikor Palden Yeshe megérkezett, felajánlott az uralkodónak egy Buddha képet és egy Langzuo katagot és tiszteletteljes meghajlással akarta üdvözölni a császárt, azonban az uralkodó megállította és tibetiül így szól hozzá: „*Láma, ne hajolj meg.*” (Hanzhang, 1994. 147. o.), majd kézen fogta és bevezette a házba. Miután helyet foglaltak, az uralkodó udvariasan érdeklődött az utazásról és a láma hogylétéről. Tibetiül beszélgettek, mivel a császár kifejezetten erre az alkalomra megpróbálta megtanulni a nyelvet, hogy ezzel is megtisztelje a lámát, de sajnálatát fejezte ki amiatt, mert nem sikerült tökéletesen elsajátítania a tibeti szavakat, és hogy néha tolmácsra lesz szüksége. A tibeti források ezt annyival egészítik ki, hogy a császár teljesen egyenrangú félként, szinte barátként kezelte és semmi jele nem volt annak, hogy alárendeltként tekintene a lámára. Ezek után minden nap találkoztak, akár naponta többször is és a legkülönbözőbb dolgokról beszélgettek.

A láma ott tartózkodása alatt sem feledkezett meg vallási kötelességeiről: néhány nappal később eleget tett a császár kérésének, hogy áldja meg a rehei templomot és buddhista szokás szerint szentelje fel a szerzeteseket és nevezze ki őket posztjaikra ugyanolyan szisztéma szerint, mint ahogy Thashilunpoban. A továbbiakban a láma meglátogatta a környék templomait és prédikációkat tartott, emellett pedig nagy adományokat osztott szét közöttük.

A születésnapjára a pancsen Pekingbe ment, ahol a sárga templomban szállt meg, valamint ott léte alatt meglátogatott néhány templomot, amelyekben prédikációt is tartott. Pekingi tartózkodása alatt a pancsen megbetegedett. Először csak fejfájást érzett, majd piros pöttyök jelentek meg a testén. Mikor orvosai megvizsgálták, megállapították, hogy himlője van. Amikor a császár értesült a betegségéről, azonnal a legjobb orvosait küldte a lámához, valamint ő maga is meglátogatta. Az orvosi segítség ellenére a pancsen állapota egyre rosszabb lett és 1780-ban, életének 42. évében meghalt. A láma teste hat napig a sárga templomban volt felravatalozva, ahol mindenki leróhatta utolsó kegyeletét. Ezek után az uralkodó 100 napos gyászt rendelt el, amíg a pancsent visszaviszik Tashilhunpoba, ugyanis a láma Pekingbe vezető útja ennyi időt vett igénybe. Utolsó útjára a császár emberei is elkísérték.

Ezen a ponton lényeges eltérést találhatunk a nyugati és a keleti források tartalmában. Richardson említi meg, hogy a pancsen fiatal volt és egészséges. Ezért is nagyon meglepő hirtelen és korai halála. A kínai források azt állítják, hogy himlőben halt meg, amit a pancsen tibeti életrajzában szintén elfogadnak és miért is ne fogadnának el, nem volt okuk kételkedni. Ámbár Richardson szerint érdemes lenne elgondolkodni a halálának körülményein. Richardson nem állítja, hogy a pancsent megölték, mert erre nincs semmilyen bizonyítéka, de ha áttekintjük a történetet és főleg az angolokkal való kapcsolatát, világosan láthatjuk, hogy nem éppen a császárnak tetsző magatartás volt, amikor a pancsen próbált nyitni az angolok felé. Szerinte a láma is tökéletesen tisztában volt avval, hogy ezek után a császár nem őszinte barátsággal közeledik felé. (Richardson. 1998.)

VII. Befejezés

VII. 1. Utószó

Dolgozatom befejezésekképpen meg kell említenem még egy fontos tényezőt, amiben eltéréseket tapasztaltam a forrásokban, jelesen, hogy az általam vizsgált korszaknak milyen hatásai mutatkoznak meg a jelenben. Ahogy azt már munkám elején említettem, a kínai források előszeretettel hangoztatják, hogy Tibet mindig is Kína részét képezte és ennek bizonyítására gyakran hivatkoznak a VI. pancsen láma korabeli helyzetre, viszont az általam olvasott források alapján ez erős csúsztatásnak tűnik. A nyugati források fő érve ezen állítások ellen, hogy több más országnak is hasonló kapcsolata volt a mandzsukkal, mint Tibetnek. Ha tehát a kínai források vonalát követjük, akkor akár Burma, Thaiföld és Korea is kínai fennhatóság alá tartozhatna, de mégis önálló államok maradtak. (Laird, 2007., 213. o.)

A tibetiek egy teljesen más álláspontot képviselnek. A források szerint és Őszentsége a XIV. dalai láma álláspontja is az, hogy abban a korban egy sajátos papi – védnöki viszony állt fenn Tibet és a mandzsuk között, amit mai fogalmainkkal nagyon nehéz megmagyarázni, de amolyan spirituális kapcsolatként értelmezhető. (Laird, 2007. 208. o.) A mandzsuk szorgalmazták a tibeti buddhizmus erősödését és további terjedését valamint növelték a lámák befolyását. Csekély kivétellel ugyan, de nem szóltak bele a lámák reinkarnációs rendszerébe sem, mindössze jóváhagyták a megtalált inkarnációt.

A fennálló helyzet kétségkívül mindkét félnek hasznos volt. A mandzsuknak, mert az olyan spirituális vezetőket maguk mellett tudva, mint a dalai illetve a pancsen lámák, így sokkal nagyobb befolyással rendelkeztek buddhista alattvalóik körében. A tibetiek számára pedig azért volt hasznos, mert aki kapcsolatban állt a császári udvarral, az jelentős befolyásra tehetett szert az országban és itt nem csak a magánemberekre kell gondolnunk, hanem ugyanúgy a legnagyobb kolostorokra is.

Szakdolgozatom végéhez érve úgy érzem, a magam elé kitűzött célokat amennyire lehetséges, teljesítettem és a források alapján bemutattam a korabeli helyzetet az egyik legnagyobb spirituális vezető tevékenysége nyomán.

Bibliográfia:

Könyvek:

1. Hanzhang, Ya (1994): *Biographies of the Tibetan spiritual leaders Panchen Erdenis*. Foreign Languages Press, Beijing
2. Laird, Thomas (2007): *Tibet története, Beszélgetések a Dalai Lámával*. Trivium Kiadó, Budapest
3. Richardson, H. E. (1998a): *High Peaks, Pure Earth. Collected Writings on Tibetan History and Culture*, Edited with an Introduction by Michael Aris. Serindia Publications London.
4. Schulemann, Günther (1958): *Geschichte der Dalai-Lamas*. Harrassowitz, Leipzig
5. Sarat Chandra Das: *Panchen Rinpoche Lozan Pandan Yeshe*. In: Sharma, S. K., Sharma, Usha (1996, szerk.): *Encyclopedia of Tibet*. Volume 4., Anmol Publications PVT LTD., New Delhi
6. Sári László (1999): *Lelked szélfűtta madártoll*. Írás Kiadó
7. Stein, R. A. (1972): *Tibetan Civilization*. Faber and Faber Ltd., London
8. Verhaegen, Ardy (2002): *The Dalai Lamas, The institution and its History*. D K Printworld, Delhi

Folyóiratok:

1. Jagou, Fabien (1996): A Pilgrim's Progress, The peregrinations of the 6th Panchen Lama.. *Lungata*, no. 10, 12-23.
2. Khetsun Sangpo Rinpoche (1982): Life and times of the 8th – 12th Dalai Lamas. *The Tibet Journal*, **Vol. VII**. no. 1-2. Spring/Summer, 47-48.
3. Klieger, P. Christiaan (1991): The Institution of the Dalai Lama as a Symbolic Matrix. *The Tibet Journal*, **Vol. XVI**. No. 1., Spring
4. Sheel, R. N. Rahul (1989): The Institution of the Dalai Lama. *The Tibet Journal*, **Vol. XIV**. no. 3 Autumn

Internetes hivatkozások

1. Kristen Zhang (é. n.) *Origin of the title of "Dalai Lama" and its related stories*.
Letöltés ideje: 2009. 04. 24. Webcím:
http://eng.tibet.cn/news/today/200903/t20090301_456017.htm
2. Kelsang Gyatso. Letöltés ideje: 2009. 04 22. Webcím:
http://www.dalailama.com/page.51.htm#Kelsang_Gyatso
3. Jamphel Gyatso. Letöltés ideje: 2009. 04 22. Webcím:
http://www.dalailama.com/page.51.htm#Jampel_Gyatso
4. *Manchu Empire* (é. n.) Letöltés ideje 2009. 04. 16. Webcím:
http://knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Manchu_Empire/
5. Alexander Berzin (2003) *A Short Biography of Tsongkhapa*. Letöltés ideje: 2009. 04. 22. Webcím: http://www.berzinarchives.com/web/en/archives/approaching_buddhism/teachers/lineage_masters/short_biography_lama_tsongkhapa.html
6. *King Gesar - A Tibetan heroic epic*. Letöltés ideje: 2009. 04. 20. Webcím:
http://www.chinaculture.org/gb/en_artqa/2004-07/05/content_47635.htm
7. <http://www.highbeam.com/doc/1O48-Manchus.html> Letöltés ideje: 2009. 04. 13.